

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

D89/02

24 mei 1989

SINO-SOVJETTOP BIJ ESCALEREND VOLKSPROTEST EN GEZAGSCRISIS IN BEIJING

De topontmoeting tussen GORBACHEV en Chinese leiders, van 15 tot en met 18 mei in de Volksrepubliek, werd volkomen overschaduwd door de escalatie aldaar van wat reeds was begonnen als een demonstratie van studenten en intellectuelen, in een regelrechte volksopstand. Het Sovjetbezoek verhinderde het Chinese regime ordemaatregelen te treffen, waardoor het protest kon uitdijen, een gezagsvacuum ontstond en een interne machtsstrijd ontbrandde.*

*Deze rapportage is gebaseerd op ontwikkelingen tot en met 24 mei, 10.00 uur.

SINO-SOVJETTOP BIJ ESCALEREND VOLKSPROTEST EN GEZAGSCRISIS IN BEIJING

Sino-Sovjetbetrekkingen formeel genormaliseerd.

Bij de topontmoeting, die Sovjetpresident en -partijleider Mikhail GORBACHEV gedurende diens vierdaags bezoek aan de Chinese Volksrepubliek had met de hoogste machthebbers in Beijing, zijn de betrekkingen tussen de beide mogendheden en hun communistische partijen tenslotte ook in formele zin volledig genormaliseerd. Dit, ofschoon niet in zijn geheel was voldaan aan de Chinese voorwaarde dat eerst alle "obstakels" die verzoening in de weg stonden moesten zijn opgeruimd, want inzake de kwestie Kampuchea werd geen overeenstemming bereikt. Deze concessie hield enerzijds verband met het feit dat het ceremonieel rond het herstel van de vriendschap veel aan beoogde glans en betekenis zou hebben ingeboet zonder de aanwezigheid daarbij van DENG Xiaoping, de architect van de toenadering aan Chinese zijde, wiens definitieve vertrek uit de politiek als zeer nabij moest worden geacht. Anderzijds had de Sovjet Unie, met zowel de aftocht uit Afghanistan als het begin van troepenreducties in het grensgebied met de Volksrepubliek, het klimaat rijp gemaakt voor de start van een nieuwe fase in de wederzijdse betrekkingen. Als om GORBACHEV's voorstel tot complete demilitarisering van de 7.500 kilometer lange Sino-Sovjetgrens kracht bij te zetten, werd tegelijkertijd overgegaan tot de terugtrekking van een eerste contingent Sovjettroepen uit Mongolie. Blijkens het op 18 mei uitgegeven slotcommuniqué zullen de twee landen hun militaire sterkte aan de grens uiteindelijk terugbrengen tot een minimum.

In de komende tijd zullen de Sovjetrussisch-Chinese relaties meer dan ooit in het teken staan van samenwerking op verschillende gebieden. Daarbij staat vast dat, met name in het vlak van de wetenschap en hoogontwikkelde technologie, de Chinese Volksrepubliek - waar als gevolg van een relatief soepeler opstelling van het Westen al enige tijd wordt geprofiteerd van geïmporteerde kennis en producten - voor de Sovjet Unie een interessante partner is. Van de reeds aangekondigde oprichting van joint-ventures en uitwisselingsprojecten valt dan ook te verwachten dat sommige een vitale rol zullen gaan vervullen in Moskou's strategie om, zoals ook uit intelligence bekend is, zich via China "hi-tech" te verwerven.

Volksofstand en machtsvacuum.

In tegenstelling tot wat Sovjetminister van Buitenlandse Zaken Edvard SHEVARDNADZE en diens Chinese ambtgenoot QIAN Qichen zich moeten hebben voorgesteld toen zij begin februari jl. de data voor GORBACHEV's bezoek vaststelden, zou de Sino-Sovjettop zich allerminst voltrekken in de gezien het historische karakter daarbij passende luister. Een reusachtig uitgedijde protestbeweging, aanvankelijk gedragen door in hoofdzaak studenten en intellectuelen in Beijing maar sinds de eerste dagen van mei in toenemende mate ook ondersteund door andere sectoren van de bevolking en in meer steden, dwong de Chinese gastheren tot nogal drastische protocollaire en programmatische improvisaties. Voor het oog van de wereld werd een gevoelig

gezichtsverlies geleden en bleek het volslagen effectloze optreden namens het gezag, te berusten op de uit een ernstige interne verdeeldheid voortvloeiende onmacht van het regime om opdrachten, die een krachtig ingrijpen zouden inhouden, uitgevaardigd en - als dat niettemin lukte - daadwerkelijk uitgevoerd te krijgen.

Aangenomen moet worden dat het bewind in Beijing, toen het in het afgelopen najaar met het oog op de aanstormende golven van stagflatie besloot tot een complete bevriezing van de modernisering, zich ernstig verkeken heeft op de gevolgen van een stopzetting van dat proces op een moment dat politieke hervormingen nog altijd ver bij de economische waren achtergebleven. Er loopt een rechte lijn van de roep van prominente intellectuelen om concrete invulling van de mensenrechten (dec.'88-feb.'89), via de studentendemonstraties voor democratische vrijheden en zuiverheid van bestuur (vanaf medio april jl.), direct naar de huidige volksbeweging met haar luide protest tegen zaken als partijmonopolies, corruptie, wanbeleid en persbreidel. Het overlijden van ex-partijleider en voorstander van politieke hervormingen HU Yaobang (15 april) markeerde, samen met het bezoek van GORBACHEV, op deze lijn van ontwikkelingen niet alleen de momenten waarop de manifestaties in een stroomversnelling geraakten, beide gebeurtenissen vormen ook precies de gelegenheden waarna, resp. waarvoor, Beijing's machthebbers - om wat voor redenen dan ook - nalieten om met een inzet van grovere machtsmiddelen verdere escalaties te voorkomen. Of de interne verdeeldheid voor het treffen van zulke maatregelen toen al te groot was zal nog moeten blijken. In elk geval werd een krachtig ingrijpen door het uitstel alleen maar controversieler en kon het oproer aanzwellen tot massaler, zelfs landelijke proporties.

De thans ontstane wanordelijke situatie wordt gekenschetst door een stortvloed van berichten en geruchten over insubordinatie in legerkringen en een over de gehele linie verscheurd, vermoedelijk deels deloyaal partij- en staatsapparaat. Ook de officiële Chinese nieuwsmedia zijn scherp verdeeld en bieden niet langer een betrouwbare weergave van de werkelijke situatie. Hoewel de implicaties niet zijn te overzien, kan toch al wel met zekerheid worden aangenomen dat de actuele machtsstrijd op korte termijn ingrijpende consequenties zal hebben voor de toekomstige personele samenstelling van de top van zowel de Chinese Communistische Partij als die van de regering van de Volksrepubliek en het Volksbevrijdingsleger. Ongeacht welke van de twee politieke vleugels, conservatief of hervormingsgezind, uiteindelijk de andere zijn wil zal weten op te leggen, is het vrijwel uitgesloten dat het centrum van de macht net als voorheen zal blijven bestaan uit een zorgvuldig gebalanceerde vertegenwoordiging van beide stromingen.

Op de lange termijn zal het regime geruime tijd nodig hebben om intern orde op zaken te stellen. Maar ook nadat het - alsnog met harde hand en militaire steun dan wel via democratische concessies - zijn machtspositie heeft hersteld, zal een gezuiverd bewind voortaan rekening dienen te houden met een oppositie die niet alleen een concreet gezicht heeft gekregen, maar vooral ook een maatschappelijke diepgang en omvang van verstrekkende betekenis.